

Кривошеїна І. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри інтелектуальної власності та інформаційного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0003-3630-2257

ЩОДО ПРАВА НА ФІНАНСОВУ ПРОЗОРІСТЬ ТА ПЕРЕГЛЯД УМОВ ДОГОВОРІВ В СФЕРІ РОЗПОРЯДЖАННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК УМОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена актуальним питанням в сфері розпорядження майновими правами інтелектуальної власності та можливим змінам в національному законодавстві в контексті євроінтеграційних процесів України.

На сьогодні права на об'єкти інтелектуальної власності є одними із ключових нематеріальних об'єктів, що активно залучаються до цивільного обороту, в той же час євроінтеграційний напрямок України вимагає імплементації норм окремих Директив ЄС, що сприятимуть додатковій охороні як майнових, так і немайнових інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності. Така охорона можлива при здійсненні низки економічних та юридичних засобів спрямованих на реалізацію закріплених за суб'єктами законодавством прав.

Комерціалізація прав на об'єкти інтелектуальної власності спрямована на задоволення економічних та фінансових інтересів правоволодільців. Імплементація окремих положень Директив ЄС в українське законодавство, що розглянуті в даній статті, сприятиме посиленню охорони прав та інтересів авторів та виконавців.

Стаття присвячена аналізу положень Директиви Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/790 про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС, що стосуються права на отримання належної та пропорційної винагороди у випадку ліцензування або передачі прав; права авторів і виконавців на отримання регулярної, актуальної інформації щодо використання їхніх творів і виконань від сторін, яким вони ліцензували або передали свої права, або від їх правонаступників, зокрема стосовно способів використання, усіх отриманих доходів та винагороди, що підлягає виплаті; праву авторів, виконавців та їх представників вимагати додаткову, належну і справедливую винагороду від сторони, з якою вони уклали договір щодо використання їхніх прав, або від правонаступників такої сторони.

В статті наголошується, що імплементація окремих положень Директиви в українське законодавство підвищить рівень охорони прав та інтересів авторів та виконавців, а також наблизить законодавство України до європейських стандартів.

Ключові слова: майнові права інтелектуальної власності; права авторів та виконавців; директиви Європейського Союзу; євроінтеграція України; перегляд умов договору; розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Kryvosheina I. V. On the right to financial transparency and the review of contractual terms in the field of disposal of intellectual property rights as a requirement for Ukraine`s European integration

Abstract. This article addresses topical issues related to the disposal and commercialization of intellectual property rights, as well as potential amendments to national legislation in the context of Ukraine`s European integration processes. At present, intellectual property rights constitute one of the key categories of intangible assets actively involved in civil circulation. At the same time, Ukraine`s European integration trajectory necessitates the implementation of certain provisions of European Union directives aimed at strengthening the protection of both proprietary and non-proprietary interests of intellectual property rights holders.

Effective protection of such rights is ensured through the application of a range of economic and legal instruments designed to facilitate the realization of rights vested in authors, performers, and other rights holders under applicable legislation. Particular attention is paid to the commercialization of intellectual property rights as a mechanism for satisfying the economic and financial interests of rights holders.

The article provides an in-depth analysis of selected provisions of Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council on copyright and related rights in the Digital Single Market, as well as the amendments introduced to Directives 96/9/EC and 2001/29/EC. The focus is placed on the right to appropriate and proportionate remuneration in cases of licensing or transfer of rights; the right of authors and performers to receive regular, up-to-date, and transparent information regarding the exploitation of their works and performances, including information on modes of use, revenues generated, and remuneration due; as well as the right to claim additional, appropriate, and fair remuneration where the originally agreed remuneration proves disproportionately low.

The author substantiates that the implementation of these provisions into Ukrainian legislation will contribute to enhancing the level of protection of the rights and legitimate interests of authors and performers and will promote the harmonization of national intellectual property law with European Union standards.

Key words: *property rights; authors and performers rights; European Union Directives; Ukraine`s European integration processes; the review of contractual terms; the disposal of intellectual property rights.*

На сьогодні об'єкти інтелектуальної власності відіграють ключову роль в життєдіяльності як окремих фізичних осіб, так і в економічній діяльності юридичних осіб. Майнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, які відповідно до законодавства є оборотоздатними, можуть бути предметом спеціальних правочинів закріплених нормами цивільного законодавства. Розвиток сучасних технологій, розширення сфери інноваційної діяльності призвів до зростання масштабів використання об'єктів інтелектуальної власності в різних сферах виробництва товарів, надання послуг.

Останнім часом особливо актуальним є створення належних правових умов спрямованих на комерціалізацію об'єктів права інтелектуальної власності, особливо гостро постає дане питання в контексті євроінтеграційних процесів України. Окремим питанням договірному регулюванню відносин в сфері інтелектуальної власності, в тому числі і щодо порівняння правового регулювання сфери інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзі, присвячені роботи сучасних науковців, таких як Жилінкова О.В., Капіца Ю.М., Коваль І.Ф., Якубівський І.Є., та інших. В той же час питання можливих законодавчих змін правового регулювання договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності в Україні, як члена на вступ до ЄС, потребують додаткового наукового дослідження.

Одним із виключних прав суб'єктів права інтелектуальної власності відповідно до

ст. 424 Цивільного кодексу України [1] є виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності. Глобальне середовище виявило, що факт володіння належно оформленими правами на об'єкти інтелектуальної власності сам по собі не гарантує правовласникові отримання очікуваних економічних переваг [2 с. 19]. Такі переваги досягаються за рахунок комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності. Майданик Л.Р. визначає комерціалізацію інтелектуальної власності як процес введення об'єктів права інтелектуальної власності у господарську діяльність суб'єктів підприємницької діяльності з метою отримання прибутку шляхом використання у власному виробництві, внесення майнових праву ІВ до статутного капіталу та/або укладання договорів щодо розпоряджання майновими правами ІВ [3, с. 40]. За визначенням І.Ф. Коваль складовими комерціалізації прав інтелектуальної власності є: використання об'єктів інтелектуальної власності, передання прав інтелектуальної власності, оцінка прав інтелектуальної власності, облік прав інтелектуальної власності, економічний аудит, маркетинг у сфері інтелектуальної власності, попередження і припинення правопорушень, захист прав інтелектуальної власності [2, с. 22].

Зупинимось на законодавчому регулюванні наданих правоволодільцю можливостей реалізовувати свої майнові права з метою отримання економічної вигоди. Ключові правочини щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності знайшли

своє нормативне закріплення в окремій главі Цивільного кодексу України, ст. 1107 ЦКУ визначає невичерпний перелік правочинів щодо розпоряджання такими правами, встановлюючи загальні вимоги до такого роду договорів. Враховуючи євроінтеграційний напрямок України, а також процеси рекодифікації Робочою групою з підготовки законопроєкту з рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України запропонована низка змін до книги 4 та книги 5 ЦКУ.

Європейська інтеграція – рушійна сила, що об'єднує країни, слугує поштофхом до реформацій різних галузей діяльності, пошуком до взаємовідносин різних верств населення, зміна світогляду [4, с. 23]. Такі процеси не оминають і сферу інтелектуальної власності. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС обумовило низку зобов'язань, узятих на себе нашою країною, щодо гармонізації національної системи охорони прав інтелектуальної власності. Інтелектуальна власність є важливою складовою для забезпечення національної безпеки і оборони, відновлення України з відповідністю до вимог членства в Європейському Союзі. Розвиток сфери інтелектуальної власності в Україні має ключове значення в контексті європейської інтеграції. Саме для забезпечення євроінтеграційних зобов'язань України щодо гармонізації чинного законодавства щодо об'єктів права інтелектуальної власності із правом ЄС протягом останніх років здійснювалась імплементація норм, що закріплені главою 9 «Інтелектуальна власність» розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про Асоціацію, а також імплементація положень *acquis* ЄС у сфері авторського права і суміжних прав, права промислової власності та захисту прав ІВ. Як визначається проєктом Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності України до 2030 року [5, с. 26] одними із стратегічних цілей в контексті євроінтеграції України в Європейський простір є удосконалення сфери авторського права і суміжних прав та досягнення повної відповідності законодавства у цій сфері *EU acquis*, а також запровадження інструментів для підвищення рівня комерціалізації прав

інтелектуальної власності підприємницьким сектором. Операційним планом заходів з реалізації у 2026-2028 роках Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності України до 2030 року [6] передбачено внесення змін до закону України «Про авторське право і суміжні права» з метою подальшої імплементації *acquis* ЄС, в тому числі в частині гармонізації положень про авторське право на Єдиному цифровому ринку. В цьому контексті зупинимось на аналізі окремих положень Директиви Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/790 про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС (далі Директива 2019/790), що стосуються розпоряджання майновими правами авторів та виконавців, і які на сьогодні не знайшли свого відображення в українському законодавстві. Зауважимо, що порівняно з Україною, де досі надається перевага судовому захисту порушених авторських прав, у західних країнах приділяється значна увага договірному регулюванню авторських правовідносин, яке виконує функцію попередження правопорушень [7, с. 197].

Ю.М. Капіца зазначає, що прийняття Директиви 2019/790 набуло широкого резонансу через політизований процес підготовки з демонстраціями в ряді держав-членів ЄС, кампаніями в мережі Інтернет щодо обмежень свободи висловлювань та розповсюдження інформації [8, с. 65]. Окремі дослідники наголошують, що зазначена Директива прийнята задля сприяння конкуренції на внутрішньому ринку спільноти, а також задля уникнення його фрагментації [9, с. 153]. Як зазначається в преамбулі самої Директиви 2019/790 швидкий розвиток технологій продовжує трансформувати способи створення, виробництва, розповсюдження і використання творів та інших об'єктів. Продовжують з'являтися нові бізнес-моделі та нові суб'єкти. Відповідне законодавство має відповідати запитам майбутнього, щоб не обмежувати технологічного розвитку [10]. Розвиток інформаційного суспільства, технологічні та економічні зміни, на сьогодні, значно розширюють можливості користувачів об'єктів інтелектуальної власності.

Зупинимось на окремих положеннях Директиви 2019/790, що стосуються розпорядження майновими правами, та які можуть бути імплементовані в національне законодавство України. Так, стаття 18 зазначеної Директиви встановлює, що Держави-члени повинні забезпечити, щоб у разі ліцензування або передавання авторами і виконавцями їхніх виключних прав на використання їхніх творів чи інших об'єктів вони мали право отримати належну і пропорційну винагороду, при цьому у ході впровадження в національне право зазначеного принципу таким державам надається право використовувати різні механізми та вони повинні враховувати принцип договірної свободи і справедливого балансу прав та інтересів. Таке положення обґрунтовується тим, що автори та виконавці зазвичай перебувають у слабшій договірній позиції, саме тому винагорода за використання об'єктів авторського права та суміжних прав має бути належною та пропорційною фактичній або економічній вартості ліцензованих або переданих прав з урахуванням внеску автора чи виконавця у загальний твір або інший об'єкт та всіх інших обставин, таких як ринкові практики або фактичне використання твору. Зазначимо, що ст. 48 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [11] встановлюється, що договори щодо розпорядження майновими правами на об'єкти авторського права і суміжних прав повинні містити умови про розмір чи спосіб визначення плати (винагорода) або зазначення про безвідплатний характер договору. Таким чином, спеціальне законодавство України допускає можливість укладення безоплатних договорів.

В той же час ст. 19 Директиви 2019/790 наголошує, що Держави-члени повинні забезпечити, щоб автори і виконавці отримували регулярну, щонайменше один раз на рік, та, з урахуванням особливостей кожного сектора, актуальну, відповідну і комплексну інформацію щодо використання їхніх творів і виконань від сторін, яким вони ліцензували або передали свої права, або від їх правонаступників, зокрема стосовно способів використання, усіх отриманих доходів та винагорода, що підлягає виплаті. Крім того, Держави-члени повинні забезпечити, щоб у разі подальшого

ліцензування прав, автори і виконавці або їх представники могли, за їхнім запитом, отримати від субліцензіатів додаткову інформацію, якщо перший контрагент за договором не володіє всією інформацією. Аргументом на цю користь є те, що автори та виконавці потребують інформації, щоб оцінити економічну вартість своїх прав, це особливо стосується випадків, у яких фізичні особи надають ліцензію або передають права для цілей використання за винагорода. Аналогічного положення в нормах українського законодавства в сфері авторського права і суміжних прав на сьогодні не існує. В той же час введення такої норми до національного законодавства хоча і є доцільним, особливо з точки зору укладення ліцензійних договорів, однак може призвести до певних складнощів на практиці в контексті договорів про передавання майнових прав інтелектуальної власності, адже набувач за таким договором стає повноцінним правоволодільцем відповідних прав отримуючи можливість в подальшому самостійно вирішувати долю таких об'єктів і покладення на нього обов'язку щодо, так би мовити, звітування перед колишнім правоволодільцем викликає певні заперечення.

Крім того, Директива 2019/790 надає можливість державам-членам ухвалити рішення про те, щоб вищезокреслені зобов'язання, не застосовувалося, якщо внесок автора чи виконавця є незначним у контексті загального твору чи виконання, якщо автор чи виконавець не підтвердить, що інформація необхідна йому для реалізації його прав. Закріплення аналогічного положення в законодавстві України через оціночну категорію «незначний внесок автора чи виконавця» потребуватиме додаткового закріплення окремих положень на рівні правових норм щодо можливої оцінки значущості такого внеску.

Вважаємо за доцільне імплементувати в норми українського законодавства положення ст. 20 Директиви 2019/790 відповідно до якого Держави-члени повинні забезпечити, щоб автори і виконавці та їх представники мали право вимагати додаткову, належну і справедливу винагороду від сторони, з якою вони уклали договір щодо використання їхніх прав, або від правонаступників такої сторони,

якщо початково погоджена винагорода виявляється непропорційно низькою у порівнянні з подальшими відповідними доходами, отриманими в результаті використання творів чи виконань. На сьогодні аналогічні положення відсутні в нашому законодавстві, що призводить до зловживань з боку ліцензіатів, коли прибуток від використання ліцензованого об'єкта значно перевищує суму ліцензійних платежів. І хоча законодавство в сфері авторського права і суміжних прав містить положення щодо справедливої винагороди, вони не стосуються випадків укладення ліцензійних договорів з прив'язкою до майбутніх доходів ліцензіата.

Ст. 22 Директиви 2019/790 надає право на відкликання раніше укладеного договору автором або виконавцем. Так Держави-члени повинні забезпечити, щоб у випадках, коли автор чи виконавець ліцензував або передав свої права на твір чи інший захищений об'єкт на виключній основі, автор чи виконавець міг повністю або частково відкликати ліцензію на права чи передачу прав у разі відсутності використання такого твору або іншого захищеного об'єкта. При цьому законодавством може бути встановлено конкретний період протягом якого таке право може бути реалізоване. Підхід закріплений в Директиві 2019/790 відповідає досвіду провідних країн світу. Як зазначає О.В. Жилінкова відносини

стосовно результатів творчості регулюються в США за допомогою норм двох законів про авторське право: частково чинного Закону 1909 р. та нового Закону 1976 р. Саме останнім нормативним актом передбачено можливість переривання наданих раніше прав на використання творів. Це стосується як тимчасових дозволів у формі ліцензій, так і відчужених прав [7, с. 200]. Імплементация аналогічного положення до норм вітчизняного законодавства сприятиме охороні інтересів суб'єктів авторського права і суміжних прав.

Підсумовуючи зазначимо, що імплементация окремих положень Директиви Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/790 про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС, щодо особливостей розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, в національне законодавство України забезпечить посилення правової охорони як майнових так і немайнових інтересів суб'єктів авторського права і суміжних прав. Нові можливості, що можуть бути надані зазначеним суб'єктам призведуть до фінансової прозорості використання творів та виконань, а також до захисту їх економічних та фінансових інтересів, що є ключовими в процесі комерціалізації результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv#n2269>
2. Коваль І.Ф. Комерціалізація прав інтелектуальної власності: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2018. 272 с.
3. Майданик Л. Поняття та механізм комерціалізації інтелектуальної власності в праві України. Юридична Україна. 2014. С. 39-40
4. Манож Гупта, Чичуліна К.В., Ткаченко А.О., Євроінтеграційний курс України: виклики і перспективи. Матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет конференції з міжнародною участю, 22 листопада 2022р. С. 23-24
5. Проєкт Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності України до 2030 року. URL: <https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2025/10/Proiekt-Stratehii-rozvytku-sfery-intelektualnoi-vlasnosti-Ukrainy-do-2030.pdf>
6. Операційний план заходів з реалізації у 2026-2028 роках Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності України до 2030 року. URL: <https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2025/10/Proiekt-Operatsiinoho-Planu-zakhodiv-z-realizatsii-u-2026-2028-Stratehii.pdf>
7. Жилінкова О.В. Договірне регулювання відносин інтелектуальної власності в Україні та за кордоном. Монографія. Харків. 2015. 280 с.
8. Капіца Ю.М. Директива 2019/790 ЄС про авторське право в Єдиному цифровому ринку та питання адаптації законодавства України. Інформація і право. № 3(30)/2019. С. 65-77.

9. Боярська С., Яворська І. Нормативне регулювання захисту прав інтелектуальної власності на цифровому ринку ЄС. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2020. Випуск 48. С. 150-158

10. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/790 про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС від 17 квітня 2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-19#Text

11. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20/conv#n226>

Дата першого надходження статті до видання: 13.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 17.04.2026